

15-16.YÜZYIL KANTAŞI VE KABUK KAMEOLARDA DİNİ TASVİRLERDEN ÖRNEKLER

EXAMPLES OF RELIGIOUS DESCRIPTIONS IN 15TH AND 16TH CENTURIES HELIOTROPE AND SHELL CAMEOS

Başak KATRANCI KASALI*

Öz

Bu çalışmamız kapsamında taş oyma eserlerin önemli bir kısmını oluşturan kameolar ve onların üzerinde işlenmiş olan dini tasvirlerden örnekler incelenmiştir. Cameo kelimesinin kökeni net olarak bilinmemekle birlikte, tılsım, muska anlamlarına gelen Arapça *khamea* kelimesinden türediği düşünülmektedir. Bir diğer görüş ise, mücevherler için kullanılan Yunanca, *camabeu* ya da *camaieul* kelimeleri ile ilişkili olduğudur. Ayrıca Süryanice tılsım anlamına gelen *chemeia* ya da deve hörgücü anlamına gelen *camaut* kelimesinden türediği de düşünülmektedir. Kameolar farklı çeşitlerde üretilmektedir. Bunlar değerli ve yarı değerli taşlar ile üretilen kameolar ve ayrıca kabuklu deniz hayvanlarının kabukları ile üretilen kabuk kameolardır. Kabuk kameolar, sert materyaller ile yapılan kameolara göre daha dayanıksız olduklarından ve deniz kabuklarından üretildiklerinden günümüze ulaşabilen kabuk cameo sayısı, dayanıklı taşlarla yapılanlara göre daha azdır. Ayrıca pek çok farklı yumuşakçanın kabuğundan üretilen bu kameolar, canlı türüne bağlı olarak farklı renk seçeneklerinin oluşmasına da imkan vermişlerdir. Çalışmamız kapsamında ele aldığımız bir diğer grup cameo, kantaşı ile yapılan kameolardır. Bu taş, özellikle üzerinde doğal olarak barındırdığı kırmızı damlalardan dolayı dini tasvirlerde çoğunlukla tercih edilmiş ve İsa'nın yaralarından akan kanları tasvir etmek için sanatçılara çok elverişli bir zemin hazırlamıştır. Özellikle 16.yy'da İtalya ve Almanya'da çok tercih edilen bir taş haline gelmiştir. Aynı şekilde kabuk kameolar da 16.yy'da son derece popüler bir hale gelmiş, daha sonraki dönemlerde daha az tercih edilir olsa bile özellikle 20.yy'da İtalya'da yeniden yaygın bir kullanıma kavuşmuştur. Çalışmamız dahilinde hem kabuk kameolar hem de kantaşı kameolardan farklı örnekler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Cameo, kabuk cameo, kantaşı, Rönesans*

* Dr. Öğr. Üyesi, Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Manisa.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3169-3674> ♦ E-mail: basak.sta@gmail.com

Abstract

Stones shaped with glyptography are the pieces of art that have reached today from the Middle Age and Renaissance periods with minimum change in time. They have been used in the post-classical period by collectors as they are valuable materials they are durable, economic, and have an aesthetic quality. Examples of shell cameos and religious depictions carved on them are analyzed in the scope of this study. Cameos are originally based on the use of hard stones; however, artists have started to use shells, lava, and other materials in time. Cameos have been produced in different ways. These are cameos that are produced from valuable and semi-valuable stones and shell cameos that are produced from shellfish. Seashells and pearl cameos were used during the 15th and 16th century Renaissance. Stonemasons especially in Florence and Torre del Greco were very successful in seashell cameo embroidery. As shell cameos are less durable than cameos produced from hard materials, the number of shell cameos that could reach today is fewer compared to the other types of cameos. Shell cameos weren't directly carved like hard stones; they were rather shaped with hand tools. Artists usually preferred burin, knife, or needles when necessary. Shells are separated into pieces with a soft hacksaw, the target shape is achieved, edges are gently thinned and the middle part is left thick. These cameos which had been produced in the 1500s in France and Italy became popular at the beginning of the 19th century in England and in its neighbourhood in the art of jewelry-making.

Besides shell cameos, one of the materials on which religious depictions are made is a special stone called heliotrope. This stone, used as a stamp, was used as a talisman as it was believed that it stopped bleeding. As there are red drops on some of these stones, they were used in most Jesus depictions created in 16th century Italy. The belief that stones like carnelian and bloodstone stopped bleeding wasn't merely common in ancient history; people in the 16th century also believed in this idea. Shell cameos, whose production period is easier than hard cameos, used to be very popular and commonly preferred during the Renaissance period. Bloodstone, which was easy to work on, was one of the indispensable materials as they also had red veins on them. However, as they are less durable, the pieces that could survive are limited. Cameo craftsmanship which had been especially popular in Italy and Germany during the Renaissance period started to decrease at the end of the 17th century and was replaced by other ornament techniques; this period had continued until the 19th century when it started to be regarded as a branch of art in Italy. At the end of this century, Rome and Genova were the most successful regions in terms of cameo craftsmanship. During this period, there were 80 shell cameo artists in Rome while there were 30 shell cameo artists in Genova. Different examples of shell cameos and heliotrope cameos are presented in our study.

Keywords: *Precious stone, cameo, shell cameo, heliotrope, Renaissance period*

Giriş

Oyma taşlar, eski eserler içerisinde Ortaçağ ve Rönesans'tan itibaren en az değişime uğrayarak günümüze ulaşabilmiş eserlerdir. Post klasik dönemde, koleksiyonerler tarafından değerli materyalleri, sağlamlığı, ekonomik ve estetik kalitesi ile değerlendirilmiştir¹. Bu çalışmamız kapsamında oyma eserlerin önemli bir kısmını oluşturan kabuk ve kantaşı kameolar ve onların üzerinde işlenmiş olan dini tasvirlerden örnekler incelenmiştir. Kameo kelimesinin kökeni net olarak bilinmemekle birlikte, tılsım, muska anlamlarına gelen Arapça *khamea* kelimesinden türediği düşünülmektedir. Bir diğer görüş ise, mücevherler için kullanılan Yunanca, *camabeu* ya da *camaieul* kelimeleri ile ilişkili olduğudur. Ayrıca Süryanice tılsım anlamına gelen *chemeia* ya da deve hörgücü anlamına gelen *camaut* kelimesinden türediği de düşünülmektedir². Kameolar orijinalinde sadece sert taşlarla sınırlıyken zaman içerisinde kabuk, donmuş lav ve başka materyaller ile de yapılmaya başlanmıştır³. Kameolar iki türlü olarak yapılmaktadır. Bunlar değerli ve yarı değerli taşlar ile üretilen, farklı renkli katmanlara sahip ve böylelikle ana temanın arka plandan farklı bir renkte yükseldiği kameolar; ve ayrıca kabuklu deniz hayvanlarının kabukları ile üretilen ve temel maddesinin kireç olduğu kabuk kameolardır⁴. Bilinen ilk kameolardan bir tanesi Samoslu Theodoros tarafından yapılmış olan ve İ.Ö. 550'ye tarihlendirilen Polycrates'in yüzüğüdür. Aynı döneme tarihlendirilen örneklerden bir diğeri İmparator Demetrius Soter ve kraliçe Laodice'in portrelerini içeren bir çalışmadır⁵. Özellikle akik taşının keşfedilip kameo üretiminde kullanılmaya başlanmasından önce deniz kabuğu, yumurta ve yumuşak taşlarla kameo üretimi çok fazla görülmüştür⁶.

Kameolardan başka oyma taş eserlerin bir diğer önemli kısmı da intagliolardır⁷. Ancak kameoların başlangıcı intagliolardan daha sonra olmuştur. Bunun nedeni intaglioların işlevsel kullanıma yönelik olmasına karşın kameoların daha çok süs eşyası olarak kullanılmış olmasıdır⁸. Her ne kadar kameolar, oymacılık sanatı dahilinde ele alınıyor olsa dahi, 19.yy'daki kimi kaynaklar incelendiğinde, kameo kesimi oymacılık değil ama bir tür heykeltıraşlık olarak tanımlanmaktadır⁹.

Kameolarda klasik ve mitolojik temalardan, ağırlıklı olarak dini temalara geçiş 4.yy'da İmparator Konstantin'in Hıristiyanlığı kabul etmesiyle gerçekleşmiştir. Herkül,

1 Yuen, 1997, 137.

2 Miller 2009, 2

3 Anonim,1880, 69.

4 S.C, 1847, 56.

5 Anonim, 1875, 343.

6 Anonim, 1904, 491.

7 Kameolar, alçak kabartma tekniğinin görüldüğü ve farklı renk katmanları halinde tasarlanmış değerli taşlardır. İntagliolar ise, kameoların aksine negatif oyma olarak tasarlanmışlardır. Bilgi için bkz: Newman 2000, 55, 166.

8 Tait 1986: 216

9 S.C, 1847, 56.

David'e; Perseus ve Gordon, David ve Goliath'a; Venus ve Leda figürleri Meryem'e dönüşmüştür¹⁰. 6.yy'dan 15. yy'a kadar geçen süreç, 10.yy'da dini tasvirli kameo ve intagliolar ile kısa süreli bir canlanma yaşamış olsa da, oymacılık sanatı için çok fazla faaliyetin olmadığı bir dönemdir. 14.yy'da oymacılık sanatı İtalya'da yeniden görülmeye başlanır ve 15.yy henüz çok ilerlemeden, bu sanat teknik ve sanatsal olarak şaşırtıcı derecede tekrar canlanır. Bu yeniden canlanma periyodunda, antik dönem etkileri görülür¹¹. Almanya'da Idar Oberstein bölgesinde 16-17.yy'larda büyük ölçüde akik kaynakları bulunmuş ve bunun ardından kameolar yeniden popüler olmuştur¹². 17.yy'da Fransa'da üretilen eserler incelendiğinde hem değerli taşlarla yapılan kameolar hem de kabuk kameolar yapılmaya devam etmiştir. Konu bakımından ise özellikle kabuk kameolarda yönetici portreleri popüler olmuştur¹³.

Özellikle 14.yy'da hanedanlık armasını taşıyan kişisel mühürler ve Gotik stilde işlenen dini motifler ağırlıklı olarak görülmektedir¹⁴. 15.yy ile birlikte dini tasvirli kameolar yerini daha çok klasik konulara bırakmaya başlamıştır¹⁵. Rönesans kameoları hem teknik hem de düzenleme olarak başarılı kameolardır. Ancak genel anlamda üretilen eserler başarılı bulunsa da Rönesans döneminde, mevcut teknik ve stiller kullanılmaya devam etmiştir¹⁶. Konu olarak incelediğimizde ise antik döneme dair konuların sıkça tercih edildiğini görmekteyiz. 16, 17 ve 18.yy'lar boyunca devam eden bu gelenek 19.yy'a geldiğimizde taş oyma sanatçılarının isimlerini Yunan harfleri ile yazmaları ile hala devam etmektedir¹⁷.

Rönesans Dönemi Taş Oyma Sanatı ve Kabuk Kameolar

Rönesans dönemi boyunca başarılı taş oyma sanatçılarının neredeyse hepsi kuzey ya da merkez İtalya'dan çıkmıştır. Öne çıkan isimlerden Matteo del Nassaro ve Caraglio Verona; Jacopo da Trezzo, Masnago ve Miserone ise Milano'lu sanatçılardır¹⁸. Özellikle 15.yy sonlarında taş oymacılık sanatında bir gelişim gözlemlenir. 16.yy'a geldiğinde ise, bu dönemin en bilinen sanatçıları Giovanni delle Corniele, Giovanni Bernard idi Castel Bolognese, Valerio Belli'dir¹⁹. Bu zaman diliminde kameolar popüler hale gelmiştir²⁰.

10 Anonim, 1904, 491.

11 Thomas ,1912, 364.

12 Gray, 1983, 199.

13 McCrory, 1988, 426.

14 Gray, 1983, 198.

15 Davenport vd. 1901, 144.

16 Davenport vd. 1901, 144.

17 Remington 1940, 77-78.

18 Dalton, 1913, 136.

19 Dalton, 1913, 131.

20 Gray, 1983, 198.

Rönesans döneminde değerli taş oyma sanatı klasik tasarımlar üzerine yoğunlaşırken, 18.yy'da antik eserlerden direkt kopyalanan çalışmalar da görülmeye başlanmıştır. Söz konusu yüzyıl, klasik etkilerin yeniden canlandığı bir dönemdir ve bunda Napoleon Bonaparte'ın gerçekleştirdiği Neoklasik canlanmanın etkisi oldukça büyüktür. Oyma taşlardan çok etkilenen Napoleon Bonaparte ayrıca taş oymacılığı için bir okul da kurduştur²¹. 18.yy ve erken 19.yy'da taş oyma sanatçıları, kompozisyonlarını oluştururlarken çoğunlukla antik dönem eserlerini kopya etmişlerdir²². Bu dönem kameoları Rönesans dönemi kameolarıyla benzerlik göstermektedir. Ağırlıklı olarak ele alınan konular yine klasik dönem konuları olmuş²³, daha çok mitolojik temalı eserler meydana getirilmiştir.

15 ve 16.yy Rönesansında deniz kabuğu ve sedef kameolar yaygın olarak kullanılmıştır. Özellikle Floransa ve Torre del Greco'da taş ustaları deniz kabuğu kameo işlemeciliğinde oldukça başarılı olmuşlardır²⁴. Kabuk kameolar, sert materyaller ile yapılan kameolara göre daha dayanıksız olduklarından ve deniz kabuklarından üretildiklerinden günümüze ulaşabilen kabuk kameo sayısı, dayanıklı taşlarla yapılanlara göre daha azdır. İşlemesi daha kolay olduğu ve daha az katmana sahip olduğu için daha az prestije sahiptir ancak Luigi Saulini gibi bu konuda uzmanlaşmış ustaların elinden çıkan kabuk kameolar son derece tatmin edici tasarımlara sahiptir²⁵. Bunun yanında akik, kuvars ya da diğer değerli taşlarla yapılan kameolar, kabuk kameolara göre daha fazla ustalık ve beceri istemektedir. Çalışılması daha zor olduğu için özellikle oniks ve sardoniks kameolar 19.yy'da kısmen ihmal edilmiş ve yerine kabuk kameolar daha fazla üretilmiştir. Ancak yüzyılın sonlarına gelindiği zaman tekrar eskisi gibi popüler olmuştur²⁶. Kabuk kameoları üreten sanatçılar, çalışmak için bu deniz kabukları içerisinde, çoğunlukla üç katmana sahip olan, katmanları birbirlerine güçlü bir şekilde bağlı, orta katmanın kalın ve katmanlar arasındaki renk ayrımının belirgin olduğu, ayrıca iç katman renginin kullanılacak amaca uygun olduğu kabukları tercih etmişlerdir²⁷.

İtalya'da 15.yy'da kameo ve intagliolarda zaman zaman ortaçağ etkileri görülmekteydi. Meryem ve Çocuk İsa'yı tasvir eden ve 15.yy'a ait bir kameo, halen daha Ortaçağ etkileri taşımaktadır (Resim 1)²⁸. Fakat Cosimo, Piero ve Lorenzo Medici dönemleri, yeni etkileşimlerin ortaçağ etkileri ile yer değiştirdikleri dönemler olmuştur²⁹. Meryem ve çocuk İsa tasvirleri 15. yy'ın ikinci çeyreğinden itibaren 15. yy ortaları da

21 Gray, 1983, 198.

22 Weber,1997, 259.

23 Remington, 1940, 80.

24 Yalçınkaya, 2013, 19

25 Draper, 2008, 51.

26 Anonim,1875, s.344

27 Anonim,1880, 69.

28 Dalton, 1913, 131.

29 Dalton, 1913, 131.

dahil olmak üzere tam vücut olarak verilirken, vücudun üst kısmını gösterecek şekilde yarım halde verilen Meryem ve İsa figürleri, 15. yy sonlarında popüler hale gelmeye başlamıştır³⁰.

Resim 1:

Meryem ve Çocuk İsa.
Rönesans Dönemi, İtalya,
British Museum (Dalton,
1913, 134.)

15.yy'a ait ve Robert Lehman koleksiyonundaki tespih kolye dönemin önemli eserlerinden bir tanesidir (Resim 2). 3.8 cm yüksekliğinde ve 2.5 cm genişliğinde olan kolyenin ön yüzü cameo, arka yüzü mine tekniğinde olup her iki taraf birbirine bir altın çerçeve ile bağlıdır. Ön yüz oniks kameoda Meryem ve Çocuk İsa tasviri yer alırken arka kısımda alçak kesim(kabartma) tekniği ile yapılmış Yohakim ve Anna'nın altın kapıda buluşması tasvir edilmiştir (Resim 2a).

15.yy'da tespih önemli ibadet gereçlerinden birisi haline gelmiştir³¹. Lehman koleksiyonundaki tespihli kolyeye benzer bir kolye Jean Hey'e ait olan ve İyi Philip'in kızı Madeleine'nin, Mecdelli Meryem ile birlikte tasvir edildiği 1490'a tarihlendirilen bir tabloda karşımıza çıkmaktadır³². Tablodaki kolyede yer alan Madonna ve Çocuk İsa vücudun üst kısmını gösterecek şekilde yarım tasvir edilmiştir³³.

Kullanılan malzemeler bu tespih kolyede olduğu gibi öncelikli olarak değerli ve yarı değerli taşlar, kabuk kameolar da yaygın olarak üretilmiştir. Kabuk cameo sert taşlarla değil, onun yerine yumuşakçaların kabukları ile yapılan kameolardır ve pek çok farklı yumuşakçanın kabuğundan üretilmişlerdir. Kabuk kameolarda kullanılan Cassis Molluska sınıfı, içerisinde helmet conch³⁴(miğfer deniz salyangozu), cameo conch (sarmal deniz salyangozu) ve queen conch (kraliçe dev deniz salyangozu) olarak bilinen

30 Hackenbroch, 1989, 132.

31 Hackenbroch, 1989, 127.

32 Hackenbroch, 1989 129.

33 Hackenbroch, 1989, 132.

34 Kabuk kameolar isimlendirilirken, tür isimlerinin Türkçeleştirilmesinde çok büyük yardımları olan Sayın Doç. Dr. Murat Afsar'a çok teşekkür ediyorum.

◀
Resim 2:
Meryem ve Çocuk İsa, 15.yy
kolye ucu, onyx cameo ve altın,
Robert Lehman Koleksiyonu, The
Metropolitan Museum of Art.

▶
Resim 2a:
Altın Kapıda Buluşma (Anna ve
Yohakim), Resim 2- arka yüzü.

çeşitleri barındıran türlerdir. Bu türlere dahil olan kabuklar kahverengi bir zemin sağlamaktadır. Strombus yumuşakçalarından giant conch(büyük deniz salyangozu) ve fountain conch (çeşme salyangozu) olarak bilinen türler de kabuk kameolarda kullanılırlar. Bu türler ise pembe bir zemin sağlamaktadır³⁵. Ayrıca Batı Hindistan'dan elde edilen black helmet (siyah miğfer) oniks zemin olarak isimlendirilen siyah bir zemin sağlarken, hornet helmet (boynuz miğfer) turuncu ve sarı bir zemin sağlar. Bull's mouth (boğa ağzı) olarak isimlendirilen tür ise kırmızı akik olarak da tanımlanan kırmızı bir tabakaya sahiptir ve ağırlıklı olarak Hindistan ve Sri Lanka (daha önce Ceylon -Seylan- olarak bilinen) bölgesinden çıkarılmaktadır³⁶. Kabuk kameolar sert taşlar gibi oyarak çalışılmamakta, el aletleri ile şekillendirilebilmekte³⁷ ve sanatçılar hakkâk kalem, bıçak veya daha incelelik gerektiren işler için iğne kullanabilmekteydiler³⁸. Kabuklar, yumuşak demir testere ile parçalara ayrılır, ardından istenilen şekil verilerek, kenarlar nazikçe inceltilir ve orta

35 Queen conch (kraliçe dev deniz salyangozu)'un Harold Newman,2000, s. 278'de kahverengi bir zemine sahip olduğu belirtilirken;1880 tarihli anonim bir kaynaktan yaklaşık 25 cm uzunluğunda ve gül rengi olarak da isimlendirilen pembe bir zemine sahip olduğu belirtilmektedir. Bilgi için bkz; Anonim, 1880, s.69; Harold Newman, 2000, s. 278.

36 Anonim, 1880, s.69

37 Newman, 2000, 278

38 McCrory, 1988, 413.

kısım kalın bırakılırdı³⁹. Fransa ve İtalya’da 1500lerden itibaren üretilmeye başlanan bu tarz kameolar, erken 19.yy’da İngiltere ve çevresinde mücevher yapımında popüler hale gelmiştir⁴⁰. İngiltere’de, özellikle Kraliçe Victoria’nın bu kameolara olan ilgisi, bu tarz kameoların popüler olmasında etkili olmuştur⁴¹. Bu tarihten sonra bir müddet popülerliğini kaybetmiş olsa da, özellikle 20.yy’da İtalya’da Napoli ve Sicilya bölgelerinde tekrar yaygın bir kullanıma kavuşmuştur⁴².

16.yy’da, oniks, akik, kuvars gibi değerli taşlarla yapılan kameolar haricinde kabuk kameo üretiminde bir artış gözlemlenmeye başlanmıştır. Özellikle Rönesans döneminde üretilmiş olan kabuk kameo örneklerinden bir tanesi 16.yy’a ait Almanya’da üretilen bir kameodur, ve tahtta oturan Meryem ve Çocuk İsa’yı ele almaktadır (Resim 3). Bu kameo, Moderno’nun 1505-1507 yılları arasında bronz levha üzerine yapmış olduğu kompozisyon temel alınarak oluşturulmuştur (Resim 4). Kameoda, Moderno’nun çalışmasından farklı olarak, Meryem’in her iki yanında girland motifi ve Meryem’in sol üstünde bir putto figürü daha bulunmaktadır⁴³.

16. yy ilk yarısına tarihlendirilen bir başka kabuk cameo, Meryem’e Müjde sahnesini göstermektedir (Resim 5). Sağ tarafta dizlerinin üzerine çökmüş Meryem elinde dua kitabı ile görülürken sol tarafta Gabriel sağ eli yukarıya doğru kalkmış bir halde tasvir edilmiştir. Eserin arka planında mimari öğeler görülmektedir. Ayrıca Meryem’in arkasında yer alan ve yatağına ait olduğu düşünülen püsküller 16.yy ilk yarısında eserler vermiş olan Hans Brosamer ve Hans Sebald Beham’ın eserlerinde yer alan ve üzerinde püskül detayının yer aldığı yatak perdesi düzenlemelerine benzemektedir⁴⁴.

16.yy ikinci yarısına tarihlendirilen bir başka kabuk kameo ise iki hırsız arasında çarpmıha gerilmiş olan İsa’yı tasvir etmektedir (Resim 6). Sol altta iki kadın figürün tuttuğu Meryem ve onların da arkasında Aziz Yahya ve Mecdelli Meryem yer almaktadır. İsa’nın yanında yer alan melek bir kadeh tutmakta ve İsa’nın yaralarından akan kanlar bu kadehe dolmaktadır. Çarpmının sağ tarafında atlı bir erkek figürü, geri planda ise bir kale ve ağaçların yer aldığı manzara görülmektedir.⁴⁵ Bu kameonun, Moderno’nun bronz levhasından ilham alınarak yapıldığı düşünülse de, kompozisyonda bazı farklılıklar göze çarpmaktadır (Resim 6a). Moderno’nun 1480’lerin sonlarına tarihlendirilen bronz levhasında atlı erkek figürü ve geri planda manzara yer almamaktadır⁴⁶.

Bir kemerle son bulan dikdörtgen şekilli bir başka kabuk kameoda, bulutlar ve dikenli bir taç ile İsa bir şadırvan üzerinde ayakta durmaktadır ve yaralarından aşağıya

39 S.C, 1847, 56.

40 Newman, 2000, 278

41 Gray, 1983, 199.

42 Newman, 2000, 278

43 McCrory, 1988, 419.

44 McCrory, 1988, 423.

45 McCrory, 1988, 424.

46 McCrory, 1988, 425.

◀
Resim 3:
Tahtta oturan Meryem
ve Çocuk İsa, 1505-
1507'ler. Kabuk
kameo, 57.2x35.6
mm. (McCrorry, 1988,
419.)

▶
Resim 4:
Meryem ve Çocuk
İsa, Maderno,
1505-1507, bronz
tabela, 7.9x5.7 cm.
(McCrorry, 1988,
419.)

Resim 5:
Meryem'e Müjde,
kabuk kameo, 47.7.x37
mm, 16.yy ilk yarısı
(McCrorry, 1988, 423)

doğru kanlar akmaktadır (Resim 7). 16.yy ikinci yarısına tarihlendirilen bu kameoda, şadırvanın içerisinde iki tane figür yer alırken, şadırvanın arkasında yer alan parapet duvarının üzerinde diz çökmüş dua eden bir figür yer almaktadır. Dua eden bu figürün başışçı olduğu düşünülmektedir⁴⁷. Şadırvanın hemen altında Latince “fons misericordiae⁴⁸” (merhamet kaynağı) yazmaktadır ve bu şekilde fons misericordiae olarak tanımlanan temalar bu yüzyıl boyunca sıklıkla tekrarlanmıştır. Özellikle 16.yy ortalarından itibaren bu kameoda gördüğümüz kompozisyon güzel sanatlarda çok popüler bir hale gelmiştir⁴⁹.

47 McCrorry, 1988, 425.

48 Fons-fontis: pınar, kaynak, su; (mec) köken, menşe, kaynak ; misericordi/a-ae: acıma, merhamet, şefkat, sevecenlik, duygudaşlık, inayet. Bilgi için bkz: Sina Kabağaç, Erdal Akova (1995) Latince Türkçe Sözlük, s. 246,370.

49 McCrorry, 1988, 425.

◀
Resim 6:
Çarmıhta İsa, 16.yy
ikinci yarısı, kabuk
kameo, 81.5x62 mm
(McCrary,1988, 424.)

▶
Resim 6a:
Moderno, Çarmıhta
İsa, 1480ler, Bronz
Levha, 12.4x91 cm,
National Gallery of
Art, Washington.
(McCrary,1988, 425.)

Resim 7:
Fons misericordiae,
16.yy ikinci yarısı,
Kameo, 81x62 mm
(McCrary,1988, 424.)

Erken 16.yy'da Ludwig Krug⁵⁰ atölyesinde hazırlanmış olan kabuk kameolar incelendiğinde, Krug'un Dürer ile olan yakın ilişkilerinden dolayı, üretilen eserlerde Dürer'in etkisi yoğun olarak hissedilmektedir⁵¹. Ayrıca Dürer haricinde, Giovanni Iacopo Caraglio, Moderno gibi sanatçıların çizimleri ve gravürleri de konu olarak işlenmiş ve bu konular arasında sadece dini tasvirler değil mitolojik temalar da ele alınmıştır. 16.yy'dan bir satyr ailesini tasvir eden kameo, Albrecht Dürer'in 1505 tarihli Satyr ailesi çizimi;

50 Ludwig Krug, 16.yy'da önemli bir kameo ve taş oyma sanatçısı olarak tanımlanmaktadır. Özellikle Albrecht Dürer ile yakın ilişkilere sahiptir. Bilgi için bkz; McCrary, 1988, 414.

51 McCrary, 1988, 414.

ayrıca Mars ve Venüs'ü tasvir eden bir kabuk kameo ise Giovanni Iacopo Caraglio'ya atfedilen bir gravürden hareketle işlenmiştir⁵². Yine bu döneme ait ve etrafı kabuk kameolar ile dekore edilmiş olan bir ayaklı kupa, Dürer etkileri taşımaktadır. Bu kabuk kameolar da, Dürer'e atfedilen 1511 tarihli Herkül'ün yaşamına dair çizimlerden esinler taşımaktadır⁵³.

Kantaşı Kameolarda Dini Tasvirlerden Örnekler

Kabuk kameolar dışında, dini tasvirlerin ele alındığı malzemelerin başında kantaşı gelmektedir. Mühür olarak kullanılan bu taş, aynı zamanda Ortaçağ boyunca kan kaybını önlemek için bir tılsım olarak da kullanılmıştır. Bazı taşların üzerinde kırmızı renkli damlalar olmasından dolayı İsa tasvirlerinde çoğunlukla 16.yy İtalya'sında bu taş tercih edilmiştir⁵⁴. Akik, kantaşı gibi taşların kanamayı durduğuna dair inanışlar antik dönemlere kadar dayanmaktadır ancak bu inanış sadece antik dönemle sınırlı kalmamış ve 16.yy'a gelindiğinde hala daha devam etmiştir⁵⁵. Resim 8'de görülen kantaşından yapılmış İsa tasvirli kameo bu şekilde kırmızı damlalardan dolayı tercih edilen düzenlemelerin bir örneğidir⁵⁶. Kantaşı, Milton Weil koleksiyonunda (Metropolitan Müzesi, New York) yer alan 17.yy kameolarının bir kısmında da kullanılan bir malzeme olmuştur. Bu dönemde oldukça popüler olan bu taş, özellikle İsa ve Meryem tasvirlerinde sık kullanılmaktaydı⁵⁷. Söz konusu koleksiyonda İsa'nın başının tasvir edildiği ve kantaşından yapılmış kameo bulunmaktadır (Resim 9)⁵⁸.

Yeşil kantaşı özellikle Rönesans döneminde belli konuları tasvir etmek amacıyla kullanılmaktaydı. Giorgio Vasari'nin aktardıklarına dayanarak, Veronese'li taş oyma sanatçısı Matteo del Nassaro'nun, kırmızı noktalara sahip yeşil kantaşını, çarmitan indirme sahneleri için kullandığını bilmekteyiz. Böylelikle taş üzerinde kendiliğinden var olan kırmızı alanlar, İsa'nın yaralarından akan kanı sembolize etmiştir. Moderno'ya atfedilen bir kantaşı kameo ise İsa'nın mezara konulmasını konu olarak almıştır. Aynı biçimde kantaşı kameoların bir başka örneği 16.yy'a ait olan ve Matta İncili'nde yer alan Masumların Katli⁵⁹ isimli bölümün betimlemesidir (Resim 10). Bugün Floransa'da Museo degli Argenti'de yer alan kameo Medici koleksiyonuna aittir⁶⁰.

52 McCrory, 1988, 415.

53 McCrory, 1988, 414.

54 Newman, 2000, 42.

55 McCrory, 1997, 159.

56 Dalton, 1913, 135.

57 Remington 1940, 79-80.

58 Remington, 1940, 80.

59 Matta incilinde geçen bu bölümde, Doğulu müneccimler çocuk İsa'ya tapındıktan sonra kendilerine rüyalarında söylendiği gibi Kral I. Herodes, Beytüllahim ve çevresindeki iki yaşına kadar olan bütün çocukların öldürülmesini emreder ve askerlerini kıyıma gönderir (Matta,2: 16). Bilgi için bkz: Cömert, 1999, s.121.

60 McCrory, 1997, 159-160.

Resim 8: İsa'nın başı, kantaşı kameo 16. yy. (Dalton, 1913, 133.)

Resim 9: İsa'nın başı, kantaşı kameo, 17. yy (Remington, 1940, 77.)

Resim 10: Masumların Katli, 16.yy, altın çerçeve içerisine alınmış kantaşı kameo, 7.4x8cm (McCrory, 1997, 160.)

Sonuç

Rönesans süresince İtalya ve Almanya’da özellikle popüler olan kabuk kameo işçiliği, 17.yy sonlarına gelindiğinde, 19.yy İtalya’ında bir sanat dalı olarak ele alınana kadar, yerini farklı süsleme tekniklerine bırakmıştır⁶¹. Bu tarihten itibaren ise, özellikle 19.yy’ın sonlarına gelindiği zaman Roma ve Cenova bölgeleri, kameo işçiliğinde en başarılı bölgelerin başında gelmektedir. Söz konusu dönemde Roma’da 80, Cenova’da 30 kabuk kameo sanatçısı bulunduğu bilinmektedir⁶². 15-16.yy’lar dahilinde kabuk kameo işçiliğinde önemli bir merkez olan Torre del Greco bölgesi, 20.yy’ın sonlarında hala daha, kabuk kameo işçiliğinde aktif bir merkez olarak faaliyet göstermiştir⁶³.

Yapım aşaması sert taşlara kıyasla daha kolay olan kabuk kameolar, Rönesans dönemi boyunca oldukça popüler olmuş ve tercih edilmiştir. Bu kameolarda işlenen temalar, bu çalışmamız kapsamında ele alınan örneklerde görüldüğü gibi, Moderno, Hans Brosamer, Albrech Dürer, Caraglio gibi sanatçıların meydana getirdiği eserlerden esinlenmeler taşımaktadırlar. Özellikle Moderno’nun yapmış olduğu bronz levhalar sanatçılara ilham kaynağı olmuş ve bu levhalardan yola çıkarak kabuk kameolar üzerine işlenmiş kompozisyonları meydana getirmişlerdir.

Araştırmalarımız kapsamında ele alınan kabuk kameoların hangi tür yumuşakçaya ait olduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamış, incelenen kaynaklar dahilindeki eserler sadece ‘kabuk kameo’ olarak belirtilmiş, herhangi bir tür ya da sınıfa dair bilgiye yer verilmemiştir. Ancak en çok tercih edilen kabuk cinslerinin, Bull’s Mouth (boğa ağzı), Black Helmet (siyah miğfer), Horned Helmet (boynuz miğfer) ve Queen Conch (kraliçe dev deniz salyangozu) olduğu belirtilmiş, bull’s mouth ve black helmet ise en iyi kabuklar olarak tanımlanmıştır. Bu türler, sırası ile kırmızı, siyah, sarı ve turuncu zemin üzerine beyaz ve pembe iç katman rengine sahiptirler⁶⁴. Ancak Queen Conch olarak isimlendirilen tür yukarıda da belirttiğimiz üzere bazı kaynaklarda kahverengi katman rengine sahip olarak gösterilmektedir. Yine işlemesi kolay olduğu için tercih edilen kantaşı hem de mevcut kırmızı damarlardan dolayı dini tasvirlerin vazgeçilmez malzemelerinden birisi haline gelmiştir. Ancak bu tarz kameolar daha dayanıksız oldukları için günümüze ulaşan örnekler daha sınırlı olmuştur.

Rönesans sürecinde dini tasvirlerin ele alındığı kameolar incelendiği zaman kullanılan malzemeler açısından kabuk kameo ve kantaşı kameolar önemli bir grubu meydana getirmektedir. Özellikle kantaşı kameolar, üzerlerindeki kırmızı renkli damlalardan dolayı İsa tasvirlerinde en çok tercih edilen malzemelerin başında yer almış ve İsa’yı başında dikenli taç ile tasvir eden kompozisyonlarda ya da çarımhta İsa tasvirlerinde kantaşı daha çok tercih edilmiştir. 16.yydan itibaren Fransa ve İtalya’da

61 McCrory, 1988, 417.

62 Anonim,1880, 69.

63 McCrory, 1988, 412.

64 Anonim,1880, 69.

üretilmeye başlanan kabuk kameolar, 19.yy'a gelindiğinde sadece Fransa ve İtalya değil, İngiltere'de de popüler bir mücevher türü olmuştur. Rönesans'dan itibaren koleksiyonların vazgeçilmez parçaları haline gelen kantaşı ve kabuk kameolar 20.yy'dan itibaren yaygın bir kullanıma kavuşmuş ve yüzyıllardır koleksiyonerlerin ilgisini çekmeye devam etmiştir.

KAYNAKLAR

- Anonim, (1875), Cameos, *The Art Journal*, C.1, 343-345.
- Anonim, (1880), Cameo Shells and Cameo Cutting, *Scientific American*, 42 (5), 69.
- Anonim, (1904), Cameos and Their History, *Scientific American*, 90 (26), 491.
- Cömert, B, (1999), *Mitoloji ve İkonografi*, Ayraç Yayınevi: Ankara.
- Dalton, O.M. (1913), Medieval and Later Engraved Gems in the British Museum-I, *The Burlington Magazine*, 23(123), 128-136.
- Davenport, C ve Gill F. (1901), Cameos, *The Journal of The Society of Arts*, 49 (2514), 141-252.
- Draper, J. D. (2008), *Cameo Appearances*, The Metropolitan Museum of Art: New York.
- Gray, Fred L. (1983), Engraved Gems: A Historical Perspective, *Gems and Gemology*, Winter, 191-201.
- Hackenbroch, Y. (1989), A Paternoster Pendant in the Robert Lehman Collection, *Metropolitan Museum Journal*, 24, s. 127-133.
- Kabağaç S ve Akova E. (1995) *Latince Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınlar:İstanbul.
- McCrary, M. (1988), Renaissance Shell Cameos from the Carrand Collection of the Museo Nazionale del Bargello, *The Burlington Magazine*, 130 (1023), 412-426.
- McCrary, M. (1997), The Symbolism of Stones: Engraved Gems at the Medici Grand-Ducal Court (1537-1609), *Studies in the History of Art*, 54, Symposium Paper: XXXII: Engraved Gems: Survivals and Revivals, s. 160.
- Miller, Anna ve Jarret D. (2009), *Cameos Old&New*, GemStone Press: Canada.
- Newman, H. 2000, *An Illustrated Dictionary of Jewelry*, Thames and Hudson: London.
- Remington, P. (1940), The Milton Weil Collection of Cameos and Intaglios, *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, 35 (4), April, s.76-80.
- S.C., (1847), The Art of Cameo Engraving, *Scientific American*, 3 (7), 56.
- Tait, H. (Ed). (1986), *Seven Thousand Years of Jewelry*, British Museum Publications:London.
- Thomas, C. (1912), Gem Engraving, *Journal of the Royal Society of Arts*, 60(3091), s.359-371.
- Weber, Ingrid, (1997), Giant Cameos of the Late Eighteenth Century in Precious Tablets with Cameos and Jewelry, *Studies in the History of Art*, Vol:54, Symposium Paper: XXXII: Engraved Gems: Survivals and Revivals, 248-261.
- Yalçınkaya, M, (2013), *Kameo Örneğinde Süstaşı İşlemeciliği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Yuen T., (1997), Glyptic Sources of Renaissance Art, *Studies in the History of Art*, Vol:54, Symposium Paper: XXXII: Engraved Gems: Survivals and Revivals, 136-157.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi | *Ege University, Faculty of Letters*
Sanat Tarihi Dergisi | ***Journal of Art History***
ISSN 1300-5707 | e-ISSN 2636-8064
Cilt: 31, Sayı: 2, Ekim 2022 | *Volume: 31, Issue: 2, October 2022*

Sahibi (Owner): Ege Üniv. Edebiyat Fak. adına Dekan (On behalf of Ege Univ. Faculty of Letters, Dean): Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ ♦ Yazı İşleri Müdürü (Managing Director): Doç. Dr. Hasan UÇAR ♦ Editörler (Editors): Dr. Ender ÖZBAY, Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY ♦ Yayın Kurulu (Editorial Board): Prof. Dr. Semra DAŞÇI, Doç. Dr. Lale DOĞER, Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKÇİOĞLU ♦ İngilizce Editörü (English Language Editor): Dr. Öğr. Üyesi Elvan KARAMAN MEZ ♦ Sekreteryaya - Grafik Tasarım/Mizajpaj - Teknik İşler - Strateji - Süreç Yönetimi (Secretariat - Graphic Design/page layout - Technical works - Strategy - process management): Ender ÖZBAY

İnternet Sayfası (Açık Erisim) | Internet Page (Open Access)

DergiPark
AKADEMİK
<https://dergipark.org.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.

